

 Jerardo Elortza
eta Xabier Zelaia

OÑATI

KALERIK
-
KALE

Zubikoa San Juan Kalea (III)

Azkenaldian aldakuntza nabariak izan dituen errebal, auzo eta kale berezi honen beste xehetasun batzuk ere azaldu gura dizkizuegu hirugarren atal honetan.

ABERE-HILTEGIA

1762. urtetik 1850. urtera arte abere-hiltegi-harategia plaza nagusian egon zen, gaur egun Foruen Enparantzako 9 zenbakiak okupatzen duen orubean. XIX. gizaldiaren erdi aldera, plaza birmoldatu zenean, arkupeak eta etxeak eraikitzeko hiltegi-harategia bota eta berria egin zuten, Txantxiku Ikastolak eta Gaztelekuak parrokia aldera begiratzeko duten zatian. Garai horietan haragi-hornidura publikoa zenez, Udalak enkantera ateratzen zuen. 1869. inguruan liberalizatu egin zuten zerbitzu hori, eta harrezkero ez zen harategi publikorik egon. Plaza ez zen abere-hiltegiarentzako lekurik proposena, eta **San Juan kalean mataderixa berria jasotzea** erabaki zuten erreka ondoan **1870. urtean**, plazako eraikinean neskatiilen eskola eratuz. Proiektua **Pantaleon Iradier** arkitektoarena izan zen, eta zuzendaritza-lanak, **Felipe Dugiols** jaunak egin zituen. 1871. urtean hasi zen funtzionamenduan, 1980ko hamarkadaren hasieran Zubillagako abere-hiltegia jarri arte mantendu zena.

BESTE ZENBAIT LANTOKI ETA TAILER

San Migel errota historikoaren eta geroagoko zerrategiaren berri eman genuen orain hurrengo batean. Dena den, inguru horretan egon ziren beste lantegi eta tailer txiki batzuk ere. Badakigu XVIII-XIX. gizaldietan ehule, **banastagin**, **ultzezin** eta errementariak aritu zirela auzoan. Horren lekuko dugu, esaterako, **Metalgua** izeneko etxea. Baina baita XX. ean ere. Pare bat gogoratuko dugu:

- **Madinatarren zume-lantegia.** Larrañako **Obiaga** baserriko jatorrikoa zen familia horrek San Migel errota ondoan eduki zuen tailerra 1921-1922 urtera arte. Orduan aldatu omen zuten Atzeko kalean Azkarraga deritzan etxera guk ezagutu genuen **zesterixia**. Oñatik zumadiak egon ziren, besteak beste, Buztinsolo, Altamira, Torrealde, Larraña eta Zañartun. Batzuk berandura arte.

- **Alemanen tailerra.** **Peter Gundel**, I. mundu-gerraren ondoren Oñatira iritsitako alemanak, Madinatarrak jardundako toki berean jarri zuen hezurrezko produktuak lantzeko enpresa txiki bat; oso

artetsua omen zen. Urte batzuk berandutxoago lehengusua zuen **Paul Kernstock** ekarri zuen hona. Dena den, Gundelek, Errepublikan denboran, lantegia itxi eta Argentinara alde egin zuen. Paulek, hemengo gerra ostean, aterkientzako eta bastoientzako kirtanak egin zituen lokal berean, bizitzera ere familia osoarekin etxe horretara joan zelarik.

Egia esan, San Juan kalearen **izaera majo aldatu da**. Aurreko ataletan aipatu genizkizuen Santa Ana komentuaeren historia eta azkenaldian izan duen bilakaera: kanpotik neurri batean lehengo itxurari eutsi arren, zeregin eta zerbitzu desberdin askotarako erabili izan dira komentua eta bere inguruak, mojek Garagaltza auzoko egoitza berrira joan zirenetik. Komentu osteko ortu zabalean **Zubikoa kiroldedia** eraiki zen fase desberdinetan; eliza izandakoan **areto handi samarra** egokitu zen antzerki-emanaldi, hitzaldi eta abarretarako; lekaimeen bizilekua zena **ikastetxetarako moldatu** zuten; garai bateko sakristauen etxean eta aldekoan hainbat **bulego eta lokal publiko** egon dira eta daude: ertzainak, udaltzainak, bake-epaitegia, udal musika-bandaren entsegu-tokia, edota komunak.

Auzoko beste zenbait lekutan ere kokatzen dira gaur egun zerbitzu publiko garrantzitsuak: adibidez, **Pakeleku**, jubilatuen elkarte, kalearen hasieran eskuma aldetik; **Turismo-bulegoa**, San Migel errota eta zerra egondako orubean; **Osasun zentroa**, **Enterradoriena** izeneko etxearen aldamenean; edota **lurrazpiko aparkalekua** kiroldedipean.

ETXEAK ETA EUREN IZENAK

Eskumako aldean:

Parrokiako klaustroa baino metro batzuk aurrerago etxebizitzailara bat zegoen, duela gutxi, eraitsi gabe, aldakuntza sakona eduki duena, Pakeleku elkarte hori jarri denean. Honako hauek ziren lehenengo laurak:

San Juan Kalean botatako kale-baserriak: ezkerretik eskumara *Pekeñoa*, *Silbestrana*, *Metalgua* eta *Enterradoriana*.

* **Mailluna.** Tomas Ugarte, Oñatiko alkate ohia, eta emaztea bizi izan ziren bertan. **Etxea eraberritu egin zen 1926an** neoeuskal estiloan, orain daukan itxura hartuz; Tomas beraren proiektuaren arabera, agian, arlo horretan aditua eta aritua baitzen.

* **Ehuliana.** Jauregiatzotarrak izan ziren San Juan kaleko **ehuleak**, oihalak egiten zituztenak, alegia. Pantaleon izan zen azkena XX. mendearen hasieran.

* **Makatzena.** Oñate abizeneko familiaren bizilekua. Zuma-lanetan jardun zuten **zesterixan**. Otxueneko Pilar Odriozola ezaguna horra ezkondu zen.

* **Sindika.** Izen hori, seguru asko, garai batean Santa Anako komentuko **sindikoaren etxea** izan zelako edukiko zuen. Sindikoak mojentzako mandatari-lanak egiten zituen. Gerorago lehen aipatutako sakristauaren etxera aldatuko zuten. Gure denboran Ezkibel familiaren bizilekua zen. Etxe honen ertzeko kantoitiki abere-hiltegiara jaisten zen.

* **Mataderixia.** Arestian adierazi dugunez, abere-hiltegia 1870ean jaso zuten erreka ondoan; eta bere gainean 1948-1949ean, **Damian Lizaurren** proiektuarekin, **etxebizitzak** atondu zituzten **udal langileentzako**: alguazil, kale-garbitzaile, elektrikista eta abarrentzako. Abere-hiltegia Zubillagara eraman zenean, bota zuten eraikin osoa.

* **Denda barri.** Uneren batean **saltokiren bat** han kokatu zelako, horrela deitzen omen zitzaion mataderiaren aurrean, kalearen 12. zenbakian, jaso zuten hainbat pisutako etxeari. Aurretik ere egongo zen besteren bat, Lazarraga-Garibaitarren **armarri zahar-txikitxo**a geratu baitzaio aurrealdean. Familia asko bizi izan da bertan: Arrazola, Kernstock, Irizar, Altzelai eta Ordorikatarrak, besteak beste.

* Mendeetan zehar lehenengo errota eta gero aroztegia nahiz zerrategia eduki zuen eraikin zaharra (San Juan kale 14an), duela urte gutxi eraitsi zen etxebizitza berriak egin eta **Turismo-bulegoa** jartzeko.

* **Alemanena.** Ikusi dugu gorago San Juan kaleko 16an bi familia desberdin bizi izan zirela: Gundeltarrena eta Kernstocktarrena. Hortik dator, jakina, etxeari eman ohi zaion izena. Hau ere zeharo eraberritu da azkenaldian barrutik; antzinako tailerrak desagertu dira; kanpoko aldetik **arku konopial polita** duen atea mantendu da.

* **Gogorduena.** Eskuin aldetik azkena zen. Bi familia ezagutu genituen bertan: Kortabariarrak lehenengoan eta Elortzatarrek bigarrenen: etxepeko sotoan **iltzeak egiteko tailertxo** bat kokatu zen. Orain etxe berria aurkitzen da orube horretan.

* **Goizeko Izarra.** San Juan kaletik apartetxo gelditzen bazen ere, aipatzekoa da Julian Arkauz indianoak jasoaerazi zuen horrela zerritzan **jauregitxo liraina**, bere lorategi eta zuhaitz ederrekin. Orain dela urte batzuk bota zen bi etxe-multzo egiteko.

Ezkerreko aldean:

Santa Anako komentuaren ondoren, elkarri erantsitako **hiru kale-baserri** zeuden:

* **Otxuena.** Aiastuitarren eta Odriozolatarren bizilekua.

* **Azpeittixena.** Jatorria herri hartan zuten Dorronsorotarrena. Aita Roman **banastagina** zen.

* **Kirriñena.** Urtazatarrena. Hiru **etxe-izen horiek ondo ezagunak** eta zabalduak dira Oñatin. Eraikina aurretik jatorrizko neurritan mantendu bada ere, sakon eraberritu dute barrutik eta ostetik.

Kirriñenaren aldamenenean **plazatxo bat** zegoen eta handik pasatzen zen errotarako **malatua**, puxetarri eta guzti. Barrurago ere baziren beste **kale-baserri** batzuk:

* **Pekeñona.** Bikuñatarrak bizi ziren bertan.

* **Enterradoriana.** Muruatarrena. **Goiko Otxuena** ere esaten zitzaion, baina etxe horretako aita, Juan Murua, urte askoan herriko **ehorzlea** izan zelako, ezagunago zen lehenengo izendapena.

* **Txinpartana.** Enterradoriaren ondoan.

* **Silbestrana.** Erostarbe-Etxeberria familiarena. Harri eta adreiluzko **egitura zahar, bitxia** zeukan; 1970ko hamarkadan eraitsi zuten. Etxekoandrea deitzen zen Silbestra.

* Silbestrenen baserriari erantsita hiru pisutako etxe berria eraiki zuten Mariano Elortza igeltseroak gerra ostean.

* **Arrazola abadiarena.** Aurrekoaren ondoren, plazatxoak kalearekin egiten zuen ertzean. Jose Luis Arrazola parrokiako apaizarena zen.

* **Metalgua.** Dorronsoratarrek hauek ere. Kale-baserri honek harlanduz egindako **puntu erdiko arku**a zeukan atean eta **inskripzioa giltzarrian**. Zeharo eraberritu dituzte azken bi hauek ere.

Kalearen amaieran **Aingeru Guardako santutxua** dugu, herriko bidegurutzetako klasiko batean eta Garagaltzako Etxeberrialde baserriaren aurrean.

Etxebizitza edo lokal
bat saldu nahi duzu?

ETXIAN
Inmobiliaria

Tel.: 943 71 61 60
Mug.: 610 381 244
www.etxian.net
EtXian f

carpintería
GARIBAI
aroztegia

Mota guztietako zurgintza-lanak

Garibai 11 • Telf.: 943 78 14 54 • garibai@garibai-aroztegia.com
www.garibai-aroztegia.com